
Pamatnostādnes sociālo problēmu risināšanā: sociālā darba loma sociālajā uzņēmējdarbībā

Lāsma Līcīte
Dr. oec., Latvia

Sociālā darba speciālisti ir labi sagatavoti profesionāļi darbam ar sociālajām problēmām, taču, ņemot vērā finanšu resursu pieejamību un arvien pieaugošās sociālās problēmas valstī, ir būtiski meklēt funkcionālus ilgtermiņa risinājumus. Privātā sektora organizācijas bieži vien nav ieinteresētas sociālo problēmu risināšanā, bet valsts finansējums ir ierobežots, tas nespēj aptvert visas sociālo problēmu jomas. Eiropas valstu pieredze liecina, ka viens no efektīvākajiem un inovatīvākajiem veidiem, kā mazināt sociālās problēmas, ir sociālā uzņēmējdarbība, kurā būtiska loma ir sociālā darba speciālistiem. Raksta mērķis ir izpētīt pamatnostādnes sociālo problēmu risināšanā, akcentējot sociālā darba lomu sociālajā uzņēmējdarbībā. Pētījumā raksturota privātā sektora, valsts, nevalstiskā sektora, sociālo darbinieku un sociālās uzņēmējdarbības nostādnes sociālo problēmu risināšanā, kā arī raksturota sociālā darba un sociālās uzņēmējdarbības savstarpējā saikne. Pētījuma rezultātā ierosināts veidot partnerības starp sociālā darba veicējiem un sociālajiem uzņēmējiem, kā arī veidot starpdisciplināras studiju programmas, kas aptver sociālo darbu un sociālo uzņēmējdarbību starpsektoru sadarbību efektīvākai sociālo problēmu risināšanai.

Atslēgas vārdi: sociālā uzņēmējdarbība, sociālais darbs, sociālais uzņēmums.

Ievads

Mūsdienās sociālā darba veicēji saskaras ar arvien pieaugošām sociālajām problēmām – nabadzību, bezdarbu, alkoholismu u.c. Inovatīvu risinājumu meklēšana kļūst arvien aktuālāka, lai risinātu sociālās problēmas sabiedrībā. Dažādos laika periodos sociālās problēmas centušies risināt ne vien sociālā darba veicēji, bet arī nevalstiskā sektora pārstāvji un valdība, kā arī uzņēmēji ar tirgus mehānismu palīdzību (Pate, Wankel, 2014, 2). Taču, neskatoties uz sociālo darbinieku profesionālajām iemaņām un nevalstiskā sektora pārstāvju aktivitātēm, nav viegli rast ilgtermiņa risinājumu visām sociālajām problēmām (Germak, Singh, 2010, 79), ko galvenokārt nosaka ierobežotais finansējums sociālajām programmām (Fernando, 2015, 192).

Saskaņā ar pasaules pieredzi bieži vien tās funkcijas, ko valsts vai privātais sektors nespēj veikt, tiek uzticētas sociālajiem uzņēmējiem. Sociālajai uzņēmējdarbībai ir raksturīgas ētiskas vērtības un atbildība par, piemēram, vietējo sabiedrību, sociālo vidi un ekonomiskajām iespējām, jo sociālā uzņēmuma primārais mērķis ir nevis peļņas gūšana, bet sociālais un/vai vides mērķis, piemēram, darba vietu radīšana sociāli jutīgajām sabiedrības grupām, apmācības, pakalpojumu nodrošināšana vietējām sabiedrības kopienām, vides saudzēšana u.tml. Pētījumā sociālā uzņēmējdarbība tiek definēta kā uzņēmējdarbības veids, kura prioritāte ir sociālās vērtības radīšana, nodrošinot uzņēmuma finansiālo pašpastāvēšanu un ilgtspējību (Dobele, 2014, 37).

Harvard Business Review rakstā norādīts, ka sociālā uzņēmējdarbība ir aizsākusi jaunu ēru – uzņēmējdarbība risina sociālos un vides jautājumus, nevalstiskais sektors rada ilgtspējīgus biznesa modeļus, bet valdība sniedz pakalpojumus, kas balstās uz tirgus pieeju (Sabeti, 2011). Zinātnieki norāda, ka sociālā uzņēmējdarbība ir daļēji pārņēmusi un pilda gan privātā, gan valsts, gan nevalstiskā sektora funkcijas, jo tā ietver uzņēmējdarbības pieeju un sociālo problēmu risināšanu. Taču šādai pieejai ir arī kritiķi, kuri uzskata, ka sociālās problēmas jārisina valstij, bet darba vietas jārada privātā sektora organizācijām (Gray, Crofts, 2002, 3). Tāpat arī noris diskusijas par sociālā darba veicēju lomu sociālās uzņēmējdarbības kontekstā – kādas ir sociālā darba veicēju funkcijas sociālajā uzņēmējdarbībā, un vai sociālā darba formai ir jāmainās (Gray, Crofts, 2002, 4). Tas pamatojas faktā, ka sociālajai uzņēmējdarbībai ir cieša vēsturiska saistība ar sociālo darbu. Un, lai gan sociālā uzņēmējdarbība ir jaunāks fenomens, salīdzinot ar sociālo darbu, taču tiem ir kopīgas iezīmes (Wright, 2014; Berzin, 2012, 187; Gray u.c., 2003, 143; Germak, Singh, 2009, 81), no kurām būtiskākā ir sociālo problēmu risināšana kā darbības prioritāte.

Vairāki zinātnieki rosina sociālos darbiniekus pievērsties sociālajai uzņēmējdarbībai kā vienai no sociālā darba hibrīda formām (Gray et al., 2003, 143; Germak, Singh, 2009, 79), jo sociālajā uzņēmējdarbībā ir integrētas sociālā darba vērtības, teorija un prakse (Neal, 2015, 2), apvienojot to ar uzņēmējdarbības pieeju. Taču, neskatoties uz arvien pieaugošajām diskusijām par sociālo uzņēmējdarbību un tās nozīmi, sociālā darba veicēji šajās diskusijās iesaistās reti, neadresējot šos jautājumus uz sava darba veikšanu. Taču zinātnieki norāda, ka sociālā darba veicēja loma mūsdienās ir mainījies – viņam ir jāpilda multifunkcionāli uzdevumi (Botsman, 2001). Lai efektīvi risinātu sociālās problēmas, sociālā darba veicējiem jāmainās – jādarbojas vairākos organizatoriskos līmeņos (jāsekmē sadarbība ar privāto un valsts sektoru), kā arī, lai risinātu problēmas ilgtermiņā, tiem jānodrošina finansiālā ilgtspējība, ko bieži vien nevar nodrošināt tikai ar valsts sociālo programmu palīdzību. Pastāv uzskats, ka sociālā darba veicēji var kļūt par veiksmīgiem sociālajiem uzņēmējiem, radot sociālās inovācijas sabiedrībā un efektīvāk risinot arvien pieaugošās sociālās problēmas.

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis ir izpētīt pamatnostādnes sociālo problēmu risināšanā, akcentējot sociālā darba lomu sociālajā uzņēmējdarbībā. Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

1. izpētīt valsts, nevalstiskā sektora, tirgus, sociālā darba un sociālās uzņēmējdarbības pamatnostādnes sociālo problēmu risināšanā,
2. raksturot sociālā darba vietu sociālajā uzņēmējdarbībā.

Materiāli un metodes

Mērķa sasniegšanai un uzdevumu risināšanai lietotas šādas pētījumu metodes: monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, lai, pamatojoties uz zinātniskajām atziņām un teorijām par sociālo uzņēmējdarbību un sociālo darbu, veidotu teorētisko diskusiju un interpretētu pētījuma rezultātus; analīzes un sintēzes metode, lai atsevišķi izpētītu problēmu elementus un veidotu sakarības; zinātniskās indukcijas metode, lai no atsevišķiem elementiem vai faktiem izveidotu zinātniskus pieņēmumus un kopsakarības. Lai loģiski sistematizētu un izskaidrotu empīriskos datus, izmantota zinātniskā dedukcijas metode.

Rezultāti

Pamatnostādnes sociālo problēmu risināšanā. Mūsdienu sabiedrībai ir raksturīgas daudzas sociāli ekonomiskās problēmas – bezdarbs, nabadzība, vienlīdzīgas pieejas nodrošināšana veselības aprūpei, izglītībai u.c. Ar valsts finanšu resursiem nepietiek, tas nozīmē, ka sociālajām problēmām nepieciešams radīt inovatīvus risinājumus. Arvien vairāk zinātnieki akcentē sociālās uzņēmējdarbības nozīmi sociālo problēmu risināšanā un norāda, ka sociālajā uzņēmējdarbībā apvienotas pieejas no dažādām jomām – uzņēmējdarbības, socioloģijas, sociālā darba u.c. (Pate, Wankel, 2014, 3). Izvērtējot dažādu autoru viedokļus attiecībā uz sociālo problēmu risināšanu, iespējams izdalīt piecas pamatnostādnes, kuru galvenās atziņas un problēmas apkopotas 1. tabulā.

Brīvais tirgus. Industriālās ekonomikas periodā dominēja Ā. Smita ideja par tirgus “neredzamo roku”, kas neregulē dažādas tirgus radītās problēmas un pārvar jebkuru krīzi bez valsts varas iejaukšanās, tādējādi nodrošinot sabiedrībai plašas izaugsmes iespējas un veicinot tirgu ar preču pārpilnību. Arī mūsdienās tādi neoklasiskie ekonomisti, kā T. Kouvens, uzskata, ka tirgus radītās neveiksmes var tikt risinātas ar inovatīviem tirgus mehānismiem (Cowen, 1988, 176). Taču tam nepiekrīt sociālās uzņēmējdarbības atbalstītājs G. J. Dīzs, kurš uzskata, ka tirgus neveic aktivitātes, kas saistītas ar sociālajiem uzlabojumiem, tas arī nenodrošina ar precēm un pakalpojumiem maksātnespējīgo sabiedrības daļu (Dees, 2001). I. Maitlands uzsver, ka tirgus neņem vērā ētikas normas, bet veicina savtību, individuāla labuma gūšanu, nevis sabiedrības labklājības celšanos (Maitland, 1997, 21). A. Nikols un A.H. Čo uzsver, ka sociālā uzņēmējdarbība spēj atbildēt uz tirgus radītajām neveiksmēm un sociālo problēmu risināšanā izmantot finansiāli ilgtspējīgus, inovatīvus paņēmienus, kas rada būtiskas pozitīvas pārmaiņas sabiedrībā (Nicholls, Cho, 2006, 101).

Valsts. Pastāv uzskats, ka sociālās problēmas ir jārisina valstij ar ienākumu pārdales mehānismu palīdzību. Taču jāatzīmē, ka daudzu valstu (īpaši attīstības valstu) valdības nav pietiekami finansiāli nodrošinātas, lai regulētu tirgu ar pabalstiem un dotācijām. Sociālās apdrošināšanas shēmas un no nodokļu maksājumiem finansētie pakalpojumi vairs nespēj efektīvi risināt pieaugošās sociālās problēmas – ilgstošo bezdarbu, narkotiku lietošanu, šķirto ģimeņu pieaugumu, analfabētismu u.c. (Wolk, 2007, 15; Leadbeater, 1997, 51). Šīs problēmas aktualizējās jau 20. gs. 50. – 80. gados, kad kā atbildes reakcija uz tām izveidojās globālās sociālās kustības. Mūsdienās arvien aktuālāks kļūst jautājums par efektīvu līdzekļu izlietošanu.

Jau 1915. gadā M. Pārkere-Folleta savās publikācijās norādīja, ka valsts un pašvaldību darbības mehānismi nereti ir pārāk smagnēji, bet sociālo problēmu risināšanā būtiska ir uzņēmējiem raksturīgā drosmē, aktivitāte un inovatīvu risinājumu meklēšana (Stimms, 2009, 353). Sociālie uzņēmēji var veikt uzdevumus, ar ko valdība netiek galā,

Pamatnostādnes sociālo problēmu risināšanā

Pamatnostādnes	Ekonomikas teorētiķi	Galvenās atziņas	Problēmas
Tirgus	Ā. Smits („neredzamā roka”)	Tirgus radītās neveiksmes var tikt atrisinātas ar inovatīviem tirgus mehānismiem .	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neveic sociālā sektora inovāciju; ▪ Tirgus ir orientēts uz individuāla labuma gūšanu; ▪ Nenodrošina ar precēm sabiedrības maksātnespējīgo daļu.
	Neoklasiskie ekonomisti (Cowen, 1988)		
Valdība	Labklājības ekonomisti (Gray, Healy un Crofts, 2003)	Valdībai ir jārisina sociālās problēmas caur pabalstu sistēmu, ienākumu pārdali un dotācijām.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trūkst finanšu resursu; ▪ Efektivitātes trūkums komerciālu aktivitāšu veikšanā; ▪ Korupcijas draudi.
	Keinsa teorijas piekritēji		
Nevalstiskais sektors	Instucionālie ekonomisti (Valentinov un Baum, 2008)	Vislabākais risinājums tirgus radīto problēmu risināšanai, īpaši attīstības valstīs, ir nevalstiskā sektora attīstības veicināšana .	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rada “pabalstu saņēmēju kultūru”; ▪ Nepārzina tik labi vietējās sabiedrības vajadzības; ▪ Izbeidzoties līdzekļiem, problēmu risināšana tiek apturēta.
Sociālā darba speciālisti	Sociālā darba pētnieki (Germak, Singh, 2010; Wuehschel, 2006)	Sociālie darbinieki labi pārzina sociālās problēmas, to cēloņus un sociāli jutīgo sabiedrības grupu vajadzības.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trūkst finanšu resursu; ▪ Izbeidzoties sociālo programmu finansējumam, problēmu risināšana tiek apturēta; ▪ Darbība vērsta uz finansiālas palīdzības sniegšanu, nevis sociālo problēmu cēloņu identificēšanu.
Sociālie uzņēmēji	Sociālie uzņēmēji (Alter, 2007; Drayton, 2002; Nicholls un Cho, 2006; Emerson un Bonini, 2003; Phills un Denend, 2005; Yunus, 2007; 2010)	Sociālā uzņēmējdarbība ir vislabākais risinājums tirgus radīto problēmu kompensēšanai un valsts “šauru” vietu aizpildīšanai.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dominējošā kapitalisma kultūra – “peļņas dominance”. ▪ Sociālo un ekonomisko vērtību apvienošana rada eksistences draudus uzņēmumam.

(Avots: autoreis veidots.)

jo viņi ir gatavi uzņemties lielāku risku, turklāt labāk pārzina tās sabiedrības grupas, kurām nepieciešami konkrētie pakalpojumi vai preces. Būtiski akcentēt, ka sociālie uzņēmēji ekonomiskajā aspektā darbojas daudz efektīvāk nekā valsts, jo tie ir mazāk birokrātiski, elastīgāki un spējīgi radīt lielāku atdevi no saviem darbiniekiem (Leadbeater, 1997, 52). Sociālo uzņēmumu efektivitāti nosaka arī fakts, ka tie ir inovatīvāki sabiedrisko pakalpojumu nodrošināšanā.

Nevalstiskais sektors. Nevalstiskais sektors ir pilsoniskās sabiedrības organizāciju un neformālo grupu kopums, kas pastāv līdzās publiskās (valsts) varas un biznesa (privātajam) sektoram. Ņemot vērā ierobežoto valsts finansējumu, sociālie jautājumi bieži tiek pārnesti no valsts uz nevalstiskajām organizācijām (Germak, Singh, 2009, 82). Tādi institucionālie ekonomisti kā V. Valentinovs un S. Bauma uzskata, ka vislabākais risinājums tirgus radīto problēmu risināšanai, īpaši attīstības valstīs, ir nevalstiskā sektora attīstība. Viņi uzsver, ka attīstības valstīs, īpaši to lauku reģionos, ir vāja institucionālā vide, tādēļ tirgus radītās neveiksmes nevar atrisināt tikai ar tirgus instrumentiem. Ņemot vērā faktu, ka nevalstiskās organizācijas darbojas sabiedrības un tās grupu interesēs un to darbība nav vērsta uz peļņas gūšanu, tas liek apšaubīt sociālo uzņēmumu nepieciešamību, jo saskaņā ar šo uzskatu sociālie

uzņēmumi pilda tradicionālo nevalstisko organizāciju funkcijas (Valentinov, Baum, 2008, 460). Taču, kā norāda pētnieki, nevalstiskais sektors galvenokārt pašaujās uz brīvprātīgo darbu un sociālo problēmu risināšanā neizmanto biznesa pieeju, kā rezultātā veidojas liela konkurence par pieejamo finansējumu. Turklāt, kā atzīmē M. Junuss, tikai nevalstiskās organizācijas nespēj tikt galā ar sociālajām problēmām, jo tās bieži ir atkarīgas no ziedojumiem un dažādu fondu atbalsta. Beidzoties finansējumam, arī sociālo problēmu risināšana tiek apturēta. Turklāt attīstības valstīs labdarībai esošie līdzekļi ir nelieli, bet vajadzības milzīgas (Yunus, 2007, 102). Organizācijas “Ashoka” piekritēji argumentē, ka sociālie uzņēmēji labāk pārzina vietējo sabiedrību un tās vajadzības nekā nevalstiskās organizācijas, un sociālie uzņēmēji spēj efektīvāk atrast problēmas cēloni un to novērst.

Sociālā darba speciālisti. Būtiska nozīme sarežģītu sociālo problēmu risināšanā ir sociālā darba speciālistiem, kuri cilvēkiem vai ģimenēm palīdz atrast piemērotāko risinājumu konkrētajā situācijā. Sociālā darba speciālisti ir sociālie darbinieki, sociālie rehabilitētāji, sociālās palīdzības organizatori un sociālie aprūpētāji. Ģimenes un cilvēki, kuri pakļauti sociālajam riskam, vispirms nonāk sociālo darbinieku redzeslokā. Tālāk sociālie darbinieki, piesaistot arī citus speciālistus, strādā, lai palīdzētu ģimenēm un cilvēkiem risināt dažādas krīzes situācijas, kas saistītas ar alkoholismu, vardarbību ģimenē, līdzekļu trūkumu, paaudžu nesaskaņām u.c. problēmām.

Sociālie darbinieki ir labi sagatavoti profesionāļi sociālo problēmu risināšanā, taču bieži viņiem ir grūti atrast funkcionālus ilgtermiņa risinājumus visām sociālajām problēmām. Īpaši tas saasinājās ekonomiskās krīzes laikā, kad Latvijā būtiski mainījās izpratne par to, kas vispār ir sociālais darbs – priekšstats par to pamatā fokusējās uz materiālo palīdzību, lai gan sociālais darbs un sociālā palīdzība nav identiski jēdzieni. Sociālā palīdzība ir tikai viens no resursiem sociālajā darbā, kā arī viena no sociālās drošības sistēmas sastāvdaļām. Diemžēl līdz ar ekonomisko krīzi sociālie darbinieki bija spiesti pārsvarā kļūt par sociālās palīdzības sniedzējiem (Lüse, 2011), kas norāda uz problēmu, ka pamatā tika sniegta vispārēja materiālā palīdzība, nevis risināti problēmas cēloņi. Līdzīga problēma identificēta arī “Profesionālā sociālā darba attīstības pamatnostādnēs 2014. – 2020. gadam”, kur norādīts – pieaugot iedzīvotāju skaitam, kuri vērsas sociālajā dienestā, sociālie darbinieki bieži vien izvērtē tikai klienta materiālos resursus, kas ir pamats sociālās palīdzības piešķiršanai, nevis konstatē sociālās problēmas cēloņus.

Ne mazāk būtiska problēma, ko rada valsts atbalsts un arī nevalstisko organizāciju ziedojumi, ir cilvēku atkarība no pabalstiem un ziedojumiem, kas nevis apkaro, bet drīzāk veicina nabadzību. Tas nozīmē, ka jārada jauna labklājības sistēma, kas cilvēkus motivētu pašiem kontrolēt savu dzīvi un uzņemties iniciatīvu pār to, nevis gaidīt palīdzību tikai no citiem (Leadbeater, 1997, 67).

Turklāt sociālo darbu būtiski ietekmē arvien pieaugošās prasības uzrādīt izmērāmus darbības rezultātus (Gray et al., 2003, 149), kas virza uz nepieciešamību uzlabot sociālo darbinieku prasmes un kompetences dažādās jomās. Lielajās pilsētās un novadu centros Latvijā sociālo darbinieku pienākumi vismaz daļēji ir nodalīti, kamēr pagastos pamatā ir viens sociālais darbinieks, kura funkcijās ietilpst daudzveidīgi pienākumi (Lüse, 2011). Turklāt bieži vien sociālie darbinieki ir spiesti vairāk laika pavadīt, veidojot budžetu, rakstot projektu pieteikumus un vērtējot programmas, nevis risinot sociālās problēmas (Neal, 2015, 3). Taču, neskatoties uz nosacījumiem un prasībām, ar kuriem saskaras sociālie darbinieki, sociālo problēmu

slogs pastāv un nepieciešamība pēc sociālajiem darbiniekiem pieaug (Germak, Singh, 2009, 80). Kā uzsver P. Vuenšels, sociālajam darbam ir jāmainās, lai efektīvi varētu risināt pieaugošās sociālās problēmas sabiedrībā (Wuenschel, 2006, 7). Tādēļ vairāki zinātnieki norāda, ka sociālajiem darbiniekiem savas darbības pilnveidošanas labad ir lietderīgi iesaistīties sociālajā uzņēmējdarbībā. Taču, lai to sekmīgi izdarītu, nepieciešamas sociālo darbinieku apmācības sociālajā uzņēmējdarbībā (Nandan, Scott, 2013, 263; Scott, 2013, 264), jo šādas pieejas īstenošanā ir jāņem vērā vairāki nosacījumi un ierobežojumi, t.sk. dažādu ieinteresēto pušu viedoklis un sociālo un ekonomisko vērtību sabalansēšana.

Sociālā uzņēmējdarbība. Sociālie uzņēmēji argumentē, ka sociālie uzņēmumi ir radušies kā atbildes mehānisms uz tirgus radītajām problēmām (īpaši sociāli jutīgo sabiedrības grupu problēmām) (Evers u.c., 2004, 15) vai publiskā sektora finansiālajām vai valdības problēmām sociālo pakalpojumu nodrošināšanā (Mulgan, Landry, 1995, 75; Leadbeater, 1997, 35) un kā rezultāts pieaugošajai konkurencei nevalstiskajā sektorā (izmaksas palielinās, ziedojumi samazinās) (Perrini, 2006, 210). Sociālie uzņēmēji izmanto J. Šumpetera argumentu, ka, lai atrisinātu tradicionālās tirgus sistēmas radītās dziļi iesakņojušās problēmas, ir nepieciešama uzņēmējdarbības pieejas maiņa, jo tradicionālās tirgus sistēmas radītās problēmas noved pie preču un pakalpojumu trūkuma, bezdarba un ienākumu zaudēšanas noteiktām sabiedrības grupām. L. Varbanova uzsver, ka tieši sociālie uzņēmumi spēj efektīvi darboties reģionos, kur tradicionālie tirgus mehānismi un valdības atbalsts nedarbojas (Varbanova, 2009). M. Junuss norāda, ka, paplašinot izpratni par jēdzienu “uzņēmējs”, esošā kapitālisma sistēma var būtiski tikt mainīta un tas var atrisināt daudzas sociālās un ekonomiskās problēmas brīvā tirgus apstākļos (Yunus, 2007, 75). Viņš ir pārliecināts, ka gandrīz visas pasaules sociālās un ekonomiskās problēmas var tikt atrisinātas ar sociālo uzņēmumu palīdzību, un tā var mainīt 60% zemākā slāņa cilvēku dzīves un palīdzēt tiem tikt ārā no nabadzības.

Sociālo uzņēmumu efektivitāti apšaubā A. Smita ideju sekotāji, kas žurnālā *The Economist* uzsver: privātajam un valsts sektoram jāveic katram savas funkcijas, stingri nodalot sociālo un ekonomisko vērtību radīšanu, jo abu apvienošana var negatīvi ietekmēt tā ekonomiskos rezultātus (Irresponsible, 2002; Two-faced capitalism, 2004). Turpretī J. Emersons uzsver, ka sociālās un ekonomiskās vērtības savienošana ir ne tikai vēlama, bet pat vajadzīga, jo var veicināt sociāli atbildīgāka kapitālisma sistēmas veidošanu (Emerson, Bonini, 2003). Arī I. Maitlands uzsver, ka tie uzņēmēji, kas atbalstīs sociālās vērtības, iegūs lielāku ekonomisko labumu un būs veiksmīgāki tirgū (Maitland, 1997, 21).

Teorētisko pētījumu rezultātā var secināt, ka sociālās problēmas iespējams risināt gan ar tirgus mehānismu palīdzību, gan nevalstiskā sektora atbalstu, kā arī, izmantojot valsts budžetu. Tomēr būtiski apzināties sociālās uzņēmējdarbības nozīmi problēmu risināšanā, kas ir sekmīgi īstenojams, integrējot tajā sociālos darbiniekus. Tas ir īpaši aktuāli, ņemot vērā faktu, ka nevalstiskā sektora finansējums un valsts atbalsts ir nepietiekams un ir jāmeklē inovatīvi, ilgtspējīgi sociālo problēmu risināšanas veidi. Tādēļ turpmāk šajā pētījumā raksturota sociālā darba loma sociālajā uzņēmējdarbībā.

Sociālais darbs un sociālā uzņēmējdarbība. Starp sociālo darbu un sociālo uzņēmējdarbību pastāv vairākas kopīgas iezīmes. Nozīmīgākā no tām – sociālā darba veicēji un sociālie uzņēmēji primāri meklē risinājumu sociālajām problēmām sabiedrībā. Taču līdz šim sociālā darba veicēji nav bijuši pietiekami iesaistīti sociālās

uzņēmējdarbības kustībā (Neal, 2015, 4), bet, kā norāda S. Berzins, saikne starp sociālā darba veicējiem un sociālajiem uzņēmējiem ir jāstiprina (Berzin, 2012, 185), jo tādējādi iespējams gūt abpusēju labumu.

Kopīga iezīme starp sociālo darbu un sociālo uzņēmējdarbību ir arī vēlme radīt pozitīvas sociālās pārmaiņas sabiedrībā. Kā norāda L. Vilka, sociālie darbinieki veicina sociālās pārmaiņas, problēmu risināšanu cilvēku attiecībās, sekmē sabiedrības iespējas un atbrīvošanos labklājības vairošanai (Vilka, 2012, 120). Arī sociālā uzņēmuma un sociālā darba veicēju vērtības ir līdzīgas – nodrošināt sociālo taisnīgumu, cilvēka cieņu, integrāciju u.c.

Lai gan starp sociālo darbu un sociālo uzņēmējdarbību pastāv saikne, ir vērojamas arī nozīmīgas atšķirības. Sociālajiem uzņēmējiem nepieciešamas zināšanas un izpratne ne tikai sociālajās problēmās un to cēloņos, bet arī uzņēmējdarbībā. Savukārt sociālā darba veicēji ir iesaistīti birokrātiskā sistēmā, nevis uzņēmējdarbības sektorā (Berzin, 2012, 186), kā rezultātā viņiem trūkst biznesa pieejas sociālo problēmu risināšanā. Sociālajam darbiniekam prioritāte ir klienta vēlmes un vajadzības, tāpēc nereti viņš zaudē ekonomisko skatījumu un finansējumu var izlietot neefektīvi. Tas nozīmē, ka sociālajiem darbiniekiem kā sociālā uzņēmuma vadītājiem vai īpašniekiem var rasties būtiskas problēmas, sabalansējot sociālos, psiholoģiskos un ekonomiskos aspektus (Pol-sky, 2013). Taču sociālajiem uzņēmējiem nereti trūkst vajadzīgo zināšanu un pieredzes darbā ar attiecīgo mērķgrupu. Tas nozīmē, ka kopīga sadarbība varētu būt ļoti produktīva – sociālais darbinieks var kļūt par nozīmīgu atbalstu sociālajos jautājumos, jo viņam ir zināšanas par vietējās sabiedrības vajadzībām un sociālajiem jautājumiem (Gray, Crofts, 2002, 20). Tāpat arī tiek uzsvērts, ka sociālā darba speciālistiem piemīt augstāka ētiskā atbildība, izvērtējot labākos risinājumus sociālajām problēmām (Neal, 2015, 6).

Efektīva sadarbība starp sociālo uzņēmēju un sociālo darbinieku var izpausties arī sociālā uzņēmuma ietekmes mērīšanā, jo sociālā uzņēmuma darbības ietekmes mērīšanā ir svarīgi ne tikai izvērtēt finansiālos rezultātus, bet arī sociālo ietekmi. Sociālā darba veicēji ir apmācīti un pieredzējuši izvērtēt sociālo ietekmi, tādējādi var objektīvi un profesionāli izvērtēt, vai un kādā mērā sociālajam uzņēmumam ir izdevies sasniegt sociālos mērķus (Neal, 2015, 7), turpretī uzņēmējs var fokusēties uz ekonomiskās darbības rezultātu novērtēšanu.

Ņemot vērā sociālā darba un sociālās uzņēmējdarbības nozīmi un aktualitāti, zinātnieki diskutē par veidiem, kā sociālā darba praksi sasaistīt ar sociālo uzņēmējdarbību. Pētījuma rezultātā izstrādāti vairāki ieteikumi sociālā darba prakses un vērtību integrēšanai sociālajā uzņēmējdarbībā.

Pirmkārt, būtiski ir veidot *partnerības starp sociālā darba veicējiem un sociālajiem uzņēmējiem*, kas ietver vairākus sadarbības elementus. Viens no sadarbības veidiem ir kopīgs darbs, izstrādājot sociālā uzņēmuma vīziju, vērtības un stratēģiju, lai tajā ietvertu ne tikai ekonomiskos aspektus, bet profesionāli izvērtētu sociālos jautājumus un sociālajā uzņēmumā ienestu lielāku izpratni par sociālajām problēmām, to cēloņiem (Berzin, 2012). Būtiski arī sociālā darba speciālistus iesaistīts sociālā uzņēmuma sociālās ietekmes novērtēšanā, pielietojot atbilstošas metodes. Pētnieki norāda, ka esošo finanšu resursu apstākļos sociālā darba veicējiem šāda sadarbība varētu būt nozīmīga. Turklāt, strādājot kopā, sociālā uzņēmuma un sociālā darbinieka veikums ir efektīvāks, risinot sociālās problēmas. Šādas sadarbības formas kļūst pasaulē arvien populārākas.

Otrkārt, veidot *starpdisciplināras studiju programmas*, kas aptver sociālo darbu un sociālo uzņēmējdarbību (Mirabito, 2012). Nozīmīgi uzņēmējdarbības programmās ietvert sociālā darba elementus, ētiskās normas un pieejas darbā ar mērķgrupām. Savukārt sociālā darba studijuursos lietderīgi iekļaut sociālās uzņēmējdarbības pamatus (Neal, 2015, 8). Tādā veidā studenti iegūs jaunu pieredzi, paplašinās zināšanas dažādās zinātņu disciplīnās, kas savukārt veicinās starpsektoru sadarbību un efektīvāku sociālo problēmu risināšanu.

Secinājumi

Sociālās problēmas valstī tradicionāli var risināt ar tirgus mehānismu palīdzību, nevalstiskā sektora atbalstu, izmantojot valsts budžeta līdzekļus un īstojot sociālo darbu. Taču zinātniskie pētījumi pierāda, ka valsts nespēj risināt visas sociālās problēmas, bet nevalstiskajā sektorā pieaug konkurence par finansējumu. Savukārt privātais sektors ir virzīts uz tādu preču ražošanu un pakalpojumu sniegšanu, kas nodrošina tiem peļņu, nevis ceļ sabiedrības labklājību. Tādēļ sociālās uzņēmējdarbības attīstība ir būtisks instruments sociālo problēmu risināšanai inovatīvā un ilgtspējīgā veidā.

Būtiska nozīme sociālās uzņēmējdarbības attīstībā ir sociālā darbinieka pieredzei un praksei, kuru ir būtiski integrēt sociālajā uzņēmējdarbībā. Šobrīd sociālā darba veicēji netiek pietiekami iesaistīti sociālajā uzņēmējdarbībā, taču viņu iesaiste sociālajā uzņēmējdarbībā var sniegt būtisku labumu. Sociālā darba veicēji spēj profesionāli izvērt sociālos jautājumus un sociālajā uzņēmumā ienest lielāku izpratni par sociālajām problēmām, to cēloņiem, kā arī izmērīt sociālā uzņēmuma radīto sociālo ietekmi, pielietojot atbilstošas metodes.

Lai sekmētu sociālās uzņēmējdarbības attīstību, nepieciešams veidot partnerību starpsociālajiem uzņēmējiem un sociālā darba veicējiem, kā arī veidot starpdisciplināras studiju programmas, kas aptver sociālo darbu un sociālo uzņēmējdarbību, tādējādi veicinot starpsektoru sadarbību un efektīvāku sociālo problēmu risināšanu.

BIBLIOGRĀFIJA

Berzin S.C. (2012) Where Is Social Work in the Social Entrepreneurship Movement? In: *Social Work*, Vol. 57, No. 2, pp. 185-188.

Botsman P. (2001) *Social Workers and Social Entrepreneurs. Can They Co-exist?* [online] [cited on 08.07.2016.]. Available at: http://www.partnerships.org.au/Library/social_workers_and_social_entrepreneurs.htm.

Cowen T. (1988) *The Theory of Market Failure: A Critical Examination*. Fairfax: George Mason Univ. Press.

Dees J.G. (2001) *The Meaning of „Social Entrepreneurship”*. [cited on 08.7.2016.]. Available at: <https://entrepreneurship.duke.edu/news-item/the-meaning-of-social-entrepreneurship/>

Dobele L., Dobele A. (2014) *Sociālās uzņēmējdarbības iespējas Latvijā*. Rīga: Drukātava.

Emerson J., Bonini S. (2003) *Blended Value Executive Summary. Blended Value Organisatin* [online]. [cited on 08.07.2016.]. Available at: www.blendedvalue.org/publications/index.html

Evers A., Laville J.L., Borzaga C., Defourny, J., Lewis, J., Nyssens, M., Pestoff, V. (2004) Defining the Third Sector in Europe. In: Evers A., Laville J.L. *The Third Sector in Europe*. London: Edward Elgar.

Fernando R. (2015) Social Work and Social Entrepreneurship: Opportunities for Synergy and Social Change. In: *Journal of Baccalaureate Social Work*, Vol. 20, No. 1.

Germak A.J., Singh K. K. (2013) Social Entrepreneurship: Changing the Way Social Workers Do Business. In: *Administration in Social Work*, Vol. 34, No. 1.

Gray M., Crofts P. (2002) Social entrepreneurship and its implication for social work. In: *Asia – Pacific Journal of Social Work*, Vol. 12, No. 2.

Gray M., Healy K., Crofts P. (2003) Social enterprise: is it the business of social work? In: *Australian Social Work*, Vol. 56, No. 2.

Irresponsible (2002). – The Economist. 21 November [cited on 08.70.2016.]. Available: www.economist.com/node/1454728.

Leadbeater C. (1997) *The Rise of Social Entrepreneurs*. London.

Lūse L. (2011) *Sociālais darbinieks ir palīgs, nevis glābējs* [cited on 08.70.2016.]. Available at: <http://www.lvportals.lv/visi/viedokli/229941-socialais-darbinieks-ir-paligs-nevis-glabejs/>

Maitland I. (1997) Virtuous Markets: the Market as School of the Virtues. In: *Business Ethics Quarterly*, Vol. 7, No. 1.

Mirabito D.M. (2012) Educating a new generation of social workers: Challenges and skills needed for contemporary agency-based practice. In: *Clinical Social Work Journal*, Vol. 40.

Mulgan G., Landry L. (1995) *The Other Inivisible Hand: Remaking Charity for the 21st Century*. London: Demos, Comedia.

Nandan M., Scott P.A. (2013) Social Entrepreneurship and Social Work: The Need for a Transdisciplinary Educational Model. In: *Administration in Social Work*, Vol. 37, No. 3.

Neal A.A. (2015) The Intersection of Social Work and Social Enterprise. In: *Journal of Social Work Values and Ethics*, Vol. 12, No. 2.

Nicholls A., Cho A.H. (2006) Social Entrepreneurship: the Structuration of a Field. In: Nicholls A. *Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change*. New York: Oxford Univ. Press.

Pate L., Wankel C. (2014) *Emerging Research Directions in Social Entrepreneurship*. USA: Springer.

Perrini F. (2006) *The New Social Entrepreneurship: What Awaits Social Entrepreneurial Ventures*. Cheltenham: Edward Elgar.

Polsky M. (2013) *12 areas where social entrepreneurship needs to improve: Part I*. [cited on 08.7.2016.]. Available: <https://www.greenbiz.com/blog/2013/05/20/12-areas-where-social-entrepreneurship-needs-improve-part-1>.

Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam (2013). Rīga.

Sabeti H. (2011). *The for-benefit enterprise*. – Harvard Business Review. [cited on 08.7.2016.]. Available at: <https://hbr.org/2011/11/the-for-benefit-enterprise>.

Scott P.A. (2013) Social Entrepreneurship and Social Work: The Need for a Trans-disciplinary Educational Model. In: *Administration in Social Work*, Vol. 37, No. 3.

Stimms M. (2009) Insights from a Management Prophet: Mary Parker Follett on Social Entrepreneurship. In: *Business and Society Review*, Vol. 114, No. 3.

Two-faced capitalism (2004). – The Economist, Jan. 22 [cited on 08.07.2016.]. Available at: www.economist.com/node/2369912.

Valentinov V., Baum S. (2008) *The Institutional Economics of Rural Development: Beyond Market Failure*. In: *Journal of Central European Agriculture*, Vol. 9, No. 3.

Varbanova L. (2009) *Social Entrepreneurship*, 15 p. [cited on 08.07.2016.]. Available at: [http://live.labforculture.org/2009/10/socialentrepreneurship/files/SocialEntrepreneurship EN.pdf](http://live.labforculture.org/2009/10/socialentrepreneurship/files/SocialEntrepreneurship%20EN.pdf).

Vilka L. (2012) Sociālā darba izglītībai Latvijā 20 gadu: vēsturisks atskats un ieskats mūsdienas problemātikā. In: *LZA Vēstis*, Nr. 4.

Wolk A. (2007) *Social Entrepreneurship and Government. A New Breed of Entrepreneurs Developing Solutions to Social Problems*. Washington: Small Business Administration.

Wright J. (2014) *What are the relationships between Social Work and Social Entrepreneurship?* [cited on 08.7.2016.]. Available at: <https://www.quora.com/What-are-the-relationships-between-Social-Work-and-Social-Entrepreneurship>.

Wuenschel P.C. (2006). The diminishing role of social work administrators in social service agencies: Issues for consideration. In: *Administration in Social Work*, Vol. 30, No. 4, pp. 5-18.

Yunus M. (2007) *Creating a World without Poverty. Social Business and the Future of Capitalism*. USA: Public Affairs.

Guidelines for Social Problems Solution: The role of Social work in Social Entrepreneurship

Summary

Social work specialists are well prepared professionals for dealing with social problems, however, when facing accessibility of financial resources and ever developing social problems in the country it is essentially important to seek long-term solutions. Organizations from the private sector are mainly uninterested in solution of the social problems, whereas financial support from the state is limited and cannot cover all fields of the social urgency. Experience from the European countries testifies that one of the most effective and innovative ways to reduce social problems is social entrepreneurship with substantial involvement of social workers. The aim of the article is to analyze basic guidelines for solution of the social problems, emphasizing the role of social work in the social entrepreneurship. In the research positions of the private sector, state, NGOs, social workers and social entrepreneurship are presented; also, mutual link between social work and social entrepreneurship is characterized. As a result of research recommendation to establish partnerships between both social work programs and social entrepreneurship is given for intersectoral cooperation.

Key words: social entrepreneurship, social work, social entrepreneur.

Lāsma Licīte

Dr. oec., assoc. prof. at Faculty of Economics and Social Development, University of Agriculture (Latvia).

Dr. oec., asoc. prof. Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas un Sociālās attīstības fakultātē (Latvija).

E-mail: lasma.licite@llu.lv